

Araştırma Makalesi/Research Article

ERDOĞAN Büşra-ALAN, Selami (2023). Türk Basınında Edebî Türlerle Tahsis Edilmiş Bir Dergi: Resimli Roman Mecmuası. *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)*. 8 (3), 134-155. DOI: 10.30568/tullis.1355086

TÜRK BASININDA EDEBÎ TÜRLERE TAHSİS EDİLMİŞ BİR DERGİ: *RESİMLİ ROMAN MECMUASI**

Büşra ERDOĞAN** -Selami ALAN***

Özet

Tanzimat Dönemi'nden sonra resmîlik kazanan Batılılaşma hareketleri, Osmanlı Devleti'ni birçok açıdan etkilemiştir. Nitekim bu dönemde modern anlamda matbaanın kurulmasıyla, bu yenileşme adımlarına basın ve yayın hareketleri de dâhil olmuştur. Bir müddet sonra da gazete ve dergiler gibi kitlesel iletişim araçları ortaya çıkmıştır. Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e kadar belli bir oranda gelişen bu hareketlilik, II. Meşrutiyet'in ilanı sonrası daha da artmıştır. Bu dönem içerisinde yayın hayatına başlayan dergilerden biri de *Resimli Roman Mecmuası* olmuştur. II. Meşrutiyet'in ilanından sekiz ay sonra yayınlanmaya başlayan bu dergide roman, hikâye, tiyatro, şiir gibi edebî türlere yer verilmiştir. Ayrıca bazı yazılar resimlerle desteklenmiştir. *Resimli Roman Mecmuası*, 1 Mart 1325/14 Mart 1909 ile 1 Temmuz 1325/14 Temmuz 1909 tarihleri arasında 5 sayı olarak çıkmıştır. Sayı bakımından az olmasına karşılık her sayısında en az 80 sayfa içerik ve dergiye ilave olarak yer verilen 20 sayfalık tiyatro eserleriyle her sayıda yüz sayfalık hacimli bir yayına dönüşmüştür. Dolayısıyla gerek resimlerinin çokluğu gerek muhtevanın genişliğiyle Türk edebiyatında önemli bir mecmua olma özelliği göstermiştir. Bu çalışmada *Resimli Roman Mecmuası* 'nda yayımlanan yazıların tasnif edilip değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda mecmuanın bütün sayıları yapısal özellik ve muhteva açısından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Resimli Roman Mecmuası*, Türk Basın Tarihi, Mecmua, Faik Sabri [Duran], II. Meşrutiyet Dönemi.

A JOURNAL DEDICATED TO LITERARY GENRES IN THE TURKISH PRESS: *RESİMLİ ROMAN MECMUASI*

Abstract

The Westernization movements, which became official after the Tanzimat Period, affected the Ottoman Empire in many ways. As a matter of fact, with the establishment of the printing press in the modern sense in this period, press and broadcasting movements were also included in these steps of innovation. After a while, mass media such as newspapers and magazines emerged. This mobility, which developed to a certain extent from the Tanzimat to the Constitutional Monarchy II, increased even more after the declaration of the Constitutional Monarchy II. One of the magazines that started to be published during this period was *Resimli Roman Mecmuası*, which started to be published eight months after the declaration of the Constitutional Monarchy II. It included literary genres such

* Bu çalışma Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde tamamlanan *Türk Basınında Edebî Türlerle Tahsis Edilmiş Bir Dergi: Resimli Roman Mecmuası* adlı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: busraerdogan95@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3998-0758

*** Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: selami.alan@ibu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7388-0430

Gönderilme Tarihi: 4 Eylül 2023

Kabul Tarihi: 6 Kasım 2023

Yayımlanma Tarihi: 30 Aralık 2023

as novels, stories, theater and poetry. Some of the writings were also illustrated with pictures. *Resimli Roman Mecmuası* was published in 5 issues between March 1, 1325/14, 1909 and July 1, 1325/14, 1909. Although small in number, it turned into a voluminous publication with at least 80 pages of content in each issue and 20 pages of theater works in addition. Therefore, both the volume of its illustrations and the breadth of its content made it an important collection in Turkish literature. This study aims to classify and evaluate the writings published in *Resimli Roman Mecmuası*. In this context, all issues of the collection are analyzed in terms of structural features and content.

Keywords: *Resimli Roman Mecmuası*, History of Turkish Press, journal, Faik Sabri [Duran], Second Constitutional Monarchy Period.

Giriş

Basın ve yayın araçlarının insan yaşamında ve toplumsal olaylarda baskın olarak yer edinmesi matbaanın icadı ile olmuştur. Matbaanın icadı, pek çok bilim dalını harekete geçirmiş ve bu hareketlilik neticesinde tüm dünyadaki dengeler sarsılmış ve yenilenmiştir. Geniş coğrafyalar üzerinde hüküm süren Osmanlı Devleti de özellikle 18. yüzyıldan itibaren bu gelişmelerden uzak kalamamıştır.

Türk matbaa tarihinde, İbrahim Müteferrika'nın ismi ön plana çıksa da Türklerde basım tarihi Uygurlara kadar uzanmaktadır. Zira yapılan araştırmalarda elde edilen veriler Uygurların alfabe, harf teknikleri ve kâğıt gibi baskı ürünlerini kullandıklarını göstermektedir (Sarıoğlu, 1990: 9). Buna karşın Türkler, Avrupa'da modern matbaanın yaygınlaşmaya başladığı yıllarda gerek kitap basımını dinî açıdan sıcak karşılamadıkları için gerekse elle kitap yazımı ve çoğaltımının yaygın bir sektör olması bakımından matbaadan uzak durmuşlardır (Ertuğ, 1960: 80). Modern anlamda basım yayın hareketlerini geciktiren bu durum, İspanya'da matbaacılık faaliyetlerini öğrenmiş ve Osmanlı Devleti topraklarına göç etmiş olan gayrimüslimler tarafından Osmanlı topraklarında Rum ve Ermeni matbaalarının kurulmasıyla değişmiştir. Yine de Türklerin modern matbaa ile buluşmaları, Lale Devri'ne kadar beklemiştir.

Yirmisekiz Mehmet Çelebi, Lale Devri'nde Osmanlı Devleti'nin Paris'te görev yapmış bir elçisidir. Paris'te oğlu ile beraber görevini ifa ederken matbaacılık faaliyetlerini görmüş ve bunlarla ilgilenmiştir. Aynı şekilde oğlu Sait Efendi de Batı'nın ilim, fen ve teknolojisinden etkilenmiş, bu işlerle yakından ilgilenerek kendisini geliştirmiştir. 1724 yılında ülkeye döndüklerinde Batı'da öğrendiklerini uygulamak istemişler ve bilgilerini, mütercim dostları Müteferrika İbrahim Efendi ile paylaşmışlardır.

Macaristan'a yapılan akınlar sırasında esir düşen ve Macar asıllı bir kavanist olan İbrahim Efendi, esir olarak yaşadığı iki yılın ardından İslamiyet'e geçmiş, Türkçe öğrenmiş ve belirli zaman sonra Nevşehirli İbrahim Paşa'nın dikkatini çekmiştir. Bu dikkat, onun devletin önemli kademelerinde çalışmasını sağlamış, seferlere katılıp tercümanlık yapmasına imkân tanımıştır (Ertuğ, 1960: 88). Basım teknikleri hususunda da bilgisi bulunan İbrahim Efendi, Sait Efendi'nin matbaa fikrine olumlu yanıt vermiş ve asıl adı "Dâr'üt-Tıbâ'at-ül- Âmire" olan Osmanlı Devleti'nin ilk modern matbaasını kendi evinin altında 1727 yılında kurarak tarihi kayıtlara

geçmiştir. Matbaacılık faaliyetleriyle dönemine damga vuran Müteferrika'nın çalışmaları sonrasında Osmanlı'da dört önemli matbaa daha kurulmuştur. Bunlardan ilki III. Selim'in emri ile 1796 yılında kurulan "Mühendishane Basımevi"dir. Bu matbaayı sırasıyla; "Üsküdar Basımevi", "Takvimhane-i Âmire" ve "Bulak Matbaası" izlemiştir (İnuğur, 1982: 155-164). Sait Efendi'nin Batı'dan edindiği bilgilerle İbrahim Efendi'nin tecrübelerinin harmanlanmasıyla başlatılan bu hareket, böylelikle genişlemiş ve kurulan matbaalarda insanların ihtiyaçları doğrultusunda yeni eserler yayınlanmaya başlamıştır.

1. Osmanlı Devleti'nde Gazete ve Dergiler

Osmanlı Devleti sınırları dâhilinde yayımlanan ilk gazeteler, Fransızlar tarafından siyasî bir amaç doğrultusunda çıkartılmıştır. 1795 senesinde çıkan *Bulletin des Nouvelles* isimli gazeteyi, bir yıl sonra yine Fransızlar tarafından çıkarılan *Gazette Française de Constantinople* izlemiştir (Topuz, 2018: 34-35). Fakat bu gazeteler zamanla sayfalarında, Osmanlı hâkimiyeti altında yaşayan azınlıkları kışkırtmak için kaleme alınan siyasî yazılara yer vermişlerdir. Osmanlı yöntemi ise bu durum karşısında duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş ve gazetelere yasak koymuştur. Osmanlı Devleti bünyesinde Müslümanların çıkardığı ilk gazete ise *Vakayi-i Mısriye* olmuştur.

Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından 1828 yılında çıkartılan *Vakayi-i Mısriye*, sayfalarında Arapça ve Türkçe yazılara yer vermiştir. Paşa, bu gazeteyi yabancı gazetelerin siyasi olayları çarpıttığını düşündüğü için çıkarttırmıştır. Öte yandan II. Mahmut da Batılı devletlerin azınlıklar üzerindeki planlarını görmüş ve hem Batı'daki yeniliklerden uzak kalmamak hem halka duyuru yapabilmek hem de Mehmet Ali Paşa'nın Doğu'daki bu hareketine karşılık vermek maksadıyla *Takvim-i Vekayi*'nin çıkarılması için izin vermiştir.

Devlet tarafından çıkarılan ve ilk Türkçe gazete olan *Takvim-i Vekayi*'nin ilk sayısı 25 Temmuz 1831 tarihinde basılmıştır (Oral, 1970: 72). İlk sayısı sekiz sayfa metin olarak neşredilen gazetenin başına Vakanüvis Esat Efendi getirilmiştir. Gazetede, ülkenin iç ve dış olaylarının yanı sıra ticarî ve askerî durumları halka duyurmak amaçlanmıştır.

Tanzimat Fermanı'ndan sonra sosyal hayatın pek çok noktasında görülmeye başlayan yenileşme hareketleri, Türk basınına da etkilemiştir. Özellikle azınlıklara verilen ayrıcalıklı durumlar, bu noktada da kendisini göstermektedir. Zira ilk yarı-özel gazete olarak kayıtlara geçen *Ceride-i Havadis*, Abdülmecit tarafından William Churchill'e verilen bir ayrıcalık sayesinde yayın hayatına başlamıştır. "Yarı resmî olan *Ceride-i Havadis* gazetesi ilim ve ahlak konularından başka edebiyat üzerine makaleler, 1842'de ülkede başlayan tiyatro hayatının verdiği imkânlarla da bazı piyes özetleri yayınlamış, tiyatro hakkında malumat veren bir makalenin yanı sıra diğer bazı edebî sayılabilecek yayınlar yapmak suretiyle edebiyatın gazetelerde yer edinme sürecinin ilk küçük adımlarını atmıştır" (Çıkla, 2009: 36). Yarı resmî gazete olarak sayılmasının nedeni ise basın tarihçilerince devlet tarafından maddi destek almasıyla açıklanmaktadır (Budak, 2014: 194).

Osmanlı Devleti'nde çıkarılan ilk özel gazete ise devletin desteklediği *Takvim-i Vekayi* ve *Ceride-i Havadis*'ten yaklaşık 30 yıl sonra çıkarılabilmektedir. Ağâh Efendi tarafından çıkarılmaya başlanan *Tercüman-ı Ahvâl*, bu bağlamda Türk aydınları tarafından Türk basın tarihine kazandırılan ilk gazetede olmuştur. Şinasi'nin de 24. sayısına kadar eşlik ettiği bu gazete, başta ilk tefrika olan *Şair Evlenmesi*'ni Türk edebiyatına kazandırmanın yanı sıra çeşitli çevirilere, ekonomik konulara, resmi haberlere, tüzük gibi konulara da yer vermiştir (Topuz, 2018: 19). 25. sayıda *Tercüman-ı Ahvâl*'den ayrılan Şinasi, 1862'de tek başına *Tasvir-i Efkâr*'ı yayınlamıştır. İsminden de anlaşılacağı üzere Şinasi bu gazeteyi düşüncelerini dile getirmek amacıyla çıkartmıştır. Nitekim kısa zamanda geniş bir kitleye kavuşması, içeriğinin ve yazar kadrosunun kalitesi; hürriyet ve millet gibi kavramları ilk defa kullanmasıyla bu gazete Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olmuş ve amacını gerçekleştirmiştir.

Osmanlı basını, bu dört önemli gazetenin öncülüğünde hızlı bir gelişim içerisine girmiştir. Bunlarla beraber bu süreçte başka gazeteler de çıkmaya başlamış, çıkan gazeteler bazen yönetimle fikir çatışmasına girmiş ve bu durum, yönetimin de tedbirler almasına neden olmuştur. Ali Suavi'nin 1866'da çıkardığı *Muhbir*, 1869'da çıkan *Basiret*, 1870 yılında çıkan ve Namık Kemal ile bütünleşen *İbret* ve Abdülaziz döneminde çıkan *El Cevaib*, *Ayine-i Vatan*, *Muhip*, *Utrait*, *Terakki*, *Mümeyyiz*, *Hülasatul Efkâr*, *Vakit* ve *İstikbal* gibi gazeteler Türk basınında çeşitlilik ve çok seslilik bakımından önemli bir zemin oluşturmuştur (Topuz, 2018: 25-31). 1864 yılında ise yerel yönetim sistemleri düzenlemesi ile pek çok eyalet vilayetlere dönüştürülmüş, bu vilayetler de gelişim ve ilerleme açısından matbaa ve gazete faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Bu doğrultuda Tuna, Suriye, Halep, Trablus gibi vilayetlerde "vilayet gazeteleri" çıkarılmıştır.

Osmanlı Devleti'nde dergiciliğin başlaması da gazeteler gibi, Batılı devletlere nispetle oldukça geç gerçekleşmiştir. Batı'nın teknik ve bilim alanındaki yeniliklerinin alınmaya çalışıldığı Tanzimat yıllarındaki ilk dergi, 1849-1851 yılları arasında yayınlanmış *Vakayi-i Tıbbiye*'dir. Bu dergiyi takiben, Münif Paşa'nın "Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye" ismiyle kurduğu heyetin yayın organı görevini görmek üzere, 1862 yılında *Mecmua-i Fünûn* çıkarılmıştır (Şapolyo, 1969: 142). Hukuk, felsefe, gazetecilik, edebiyat gibi konularda bilgi birikimine sahip olan Münif Paşa, kurduğu heyete üye olanlarda da aynı bilgi birikimini aramış ve adaylara Doğu dilleri yanında en az üç yabancı dil bilmeleri şartı ile üyelik hakkı tanımıştır. Yine bu yıllarda, ilk resimli dergi *Mir'at*, ilk müzik dergisi *Musiki-i Osmani*, içeriğiyle ilk çocuk dergisi olma özelliği barındıran *Mümeyyiz*, bazı sayılarında karikatür bulundurarak mizah dergisi özelliği kazanan *Diyojen* ve bunların yanında *Dağarcık*, *Mecmua-i Ulûm* gibi dergiler çıkarılmıştır (Yapar Gönenç, 2011: 64).

II. Abdülhamit'in meclisi feshetmesi ve Kanun-i Esasi'nin işleyişini durdurması daha kontrollü bir dönem içine girilmesine neden olmuştur. Nitekim bu dönemde uygulanan sansür, yayınları durağanlaştırmış ve yayınların sayısını azaltmıştır. Fakat bu ortamda dahi, ses getiren dergiler de çıkmıştır. Bunlar arasında büyük

yankı uyandıran ve birçok edebî hareketin öncüsü niteliği taşıyanlardan biri *Servet-i Fünûn* dergisi olmuştur. Ahmet İhsan Tokgöz tarafından 1891 senesinde *Servet* gazetesinin eki olarak yine Ahmet İhsan tarafından kurulan dergi, *Servet-i Fünûn* Matbaası'nda basılıp yayınlanmaya başlamıştır (İnuğur, 1982: 287). 1893 yılında yayınlanan *Malumat* dergisi de dönemin önemli dergilerinden birisidir. Eski edebiyatı savunan ve geleneksel yapıya sahip olan bu dergi yazarları, *Servet-i Fünûn* dergisinin yazarları ile tartışmalara girmiştir (Yapar Gönenç, 2011: 65). Bu dönemdeki diğer dergilerinden bazıları ise şunlardır: *Mektep*, *Gayret*, *Nilüfer*, *Çocuk Bahçesi*.

25 Temmuz 1908 tarihinde gazetelerde yayınlanan bildiriyle, II. Meşrutiyet'in ilanı duyurulmuştur. Bu tarihten itibaren kısa süreli olarak sansür ortamı kalkmış ve basın yayın hareketleri hız kazanmıştır. Mizah, ziraat, iktisat, fikir ve edebiyat, kadın vb. konulu dergiler bu dönemde artmıştır. Nicelik bakımından artan bu dergilerin birçoğu nitelik bakımından yetersiz kalmış ve halk tarafından rağbet görmemiştir. Öyle ki sadece bir sayıdan öteye geçemeyenler bile olmuştur. Örneğin mizah dergileri Meşrutiyet'in ilanının akabinde sayısal olarak fazlalık göstermiş fakat uzun soluklu olamamışlardır. Yayın hayatı çok fazla sürmeyen bu dergilerden biri de *Resimli Roman Mecmuası* olmuştur.

2. Resimli Roman Mecmuası

Resimli Roman Mecmuası, yayın hayatına 1 Mart 1325 (14 Mart 1909) tarihinde başlamıştır. Her ayın aynı gününde ve aylık bir kere olmak üzere toplam 5 sayı çıkmıştır. Son sayısı, 1 Temmuz 1325 (14 Temmuz 1909) tarihini taşımaktadır. Müdürlüğünü ve imtiyaz sahipliğini Faik Sabri'nin yaptığı bu dergi, aslında *Resimli Kitap* ve *Musavver Muhit*'in gölgesinde kalmıştır. Derginin yönetimi, *Musavver Muhit* ile aynı idarehanede yer almıştır.

Resimli Roman Mecmuası, sayı bakımından az olmasına karşılık her sayısında en az 80 sayfalık içerik ve dergiye ilave olarak yer verilen 20 sayfalık tiyatro eserleriyle, her sayısı yüz sayfalık hacme sahip bir yayındır. Kalem kadrosunda da Safvet Nezihî, Halide Salih mahlasıyla Halide Edip, Ahmet Rasim, Hüseyin Rahmi, Recaizade Ekrem, Mehmet Rauf gibi güçlü edebî şahsiyetleri bulundurmıştır. Nitekim roman, hikâye, şiir, tiyatro, manzum hikâye gibi edebî türlere yer veren bu mecmua, kısa soluklu olmasına karşılık Türk edebiyat tarihi açısından oldukça önemli bir yer edinmiştir.

“Nüshası 5 kuruş” ibaresi ile “Cağaloğlu ‘Matbaa-ı Hayriye ve Şürekası’nda yayınlanan *Resimli Roman Mecmuası*’nın baş yazarlığını gerek dergideki çok sayıda tercüme esere imza atan gerekse her kapakta ismi yer alan Faik Sabri yapmıştır. Derginin her sayısında kapak resmi, derginin içeriğinde bulunan önemli eserlerden hareketle çizilmiştir. Örneğin 2. sayıda, o sayının önemli eserlerinden olan Halide Salih'in (Edip) yazdığı *Raik'in Annesi* romanından alınma baş karakterin ağaç altında kitap okuduğu sahne resmedilmiş ve resmin üzerine eser ve yazarının ismi iliştilmiştir.

Resimli Roman Mecmuası, birinci sayısının üçüncü sayfasında kalın ve diğerlerine göre daha büyük puntolu harflerle yazılan “Roman meraklılarına müjde! Matbuatımızda inkılap! Tekâmüle doğru bir adım!” ifadeleriyle okurlarına duyurulmuştur. Mecmuanın içeriğinde ise her nüshasında teknil bir romanın yanı sıra üç dört küçük hikâye ve manzum hikâyeler bulunacağı belirtilmiştir. Bu türlere ek olarak telif veya tercüme tiyatro eserlerine yer verileceği vurgulanmıştır. Okurların dikkatini celp edebilmek için dergideki yazar/şair kadrosunun tanınmış kişilerden oluşacağı ve eserlerdeki anlatımın resim ve fotoğraflarla destekleneceği şöyle bildirilmiştir:

“Roman meraklılarına müjde! Matbûatımızda inkılâb! Tekâmüle doğru bir adım!”

Bugün memleketimizde ilk defa olarak tesis olunan bu nefis mecmûa münderecâtının kıymet-i edebîyesi ve resimlerinin nefâseti ile beraber fiyatının ehveniyesi ile kârî’ ve kârîelerin pek ziyade mazhar-ı râğbet ve teveccühü olacağına şüphe yoktur. «Musavver Muhit»imizin nâil olduğu fevkalâde râğbet ve teveccühü şüphesiz ki «Resimli Roman» da kazanacaktır. Çünkü: «Yeni Resimli Roman Mecmuası» her ay 100 sayfa ve altmışa yakın resmi muhtevî olduğu hâlde neşredilecektir.

«Yeni Resimli Roman Mecmuası»nın her nüshasında teknil bir romandan mâadâ üç dört küçük hikâye ve manzum hikâyeler bulunacaktır.

«Yeni Resimli Roman Mecmuası»nın neşredeceği millî romanlar en meşhur üdebâ ve muharririmizin kaleminden çıkacak ve mütercim parçalar da Avrupa meşâhîr-i muharririn asarından muktedir mütercimlerimiz tarafından tercüme edilecek ve millî ve mütercim tiyatro piyesleri de derc edilecektir.

«Yeni Resimli Roman Mecmuası»nın resimleri en muktedir ressamlarımız tarafından yapılacaktır.

«Yeni Resimli Roman Mecmuası» sabırsızlıkla beklenecek ve her ümidin fevkinde nefis ve değerli olacaktır.

«Yeni Resimli Roman Mecmuası»nın ikinci nüshasında: *Raik’in Annesi* / Muharriresi: Halide Salih

Halide Salih Hanım memleketimizin en büyük bir edebîyesi olmak istidadını irâe ediyorlar. Bâhusus «Raik’in Annesi»nin pek lezzetli mütalaa edileceğinden eminiz. Safvet Nezihî Bey’i müteâkib Halide Salih Hanım gibi muktedir bir muharririmizin eserini neşredeceğimiz için fevkalâde müftehiriz. Bu nüshamızda bu romandan mâadâ en meşhur ve mâruf imzalar altında müteaddid hikâye ve manzumlar bulunacağı gibi:

Sultan Selim-i Salis / Tarihî Piyes / Muharriri: Ali Haydar Emir

Sultan Selim-i Salis ser-levhalı tarihî piyesin mâbadı ilave edilecektir. *Sultan Selim-i Salis*’in hâl’iyle katlini ve yeniçerilerin ahvalini musavver olup gayet yeni bir

tarzda kaleme almış olan bu meraklı piyesin pek ziyade mazhar-ı takdir olacağına eminiz” (*Resimli Roman Mecmuası 1*, 1909: ت).

Bu tanıtım yazısından sonra, okurlar mecmua almaya teşvik edilmiştir. Birinci nüshanın üç yüz liraya mal olduğu, baskı klişelerinin Avrupa’da yaptırıldığı, mecmuanın baskısına aşırı biçimde özen gösterildiği belirtilmiş ve bunlar bir fedakârlık olarak nitelendirilmiştir. Bu fedakârlığın karşılığında ise okurdan her sayı için beş kuruş talep edilmiştir. Mecmuanın “neşrolunur olunmaz kapışılacağı” iddia edilerek okurlardan yıllık veya altı aylık abone olmaları istenmiştir. Hatta abone olanlara ayrıca indirim yapılacağı ve hediyeler verileceği söylenmiştir. Dergilerin, abonelerin ikametgâhlarına kadar gönderileceği, fakat taşradaki aboneliklerin farklı ücretler mukabilinde yapılacağı yazılmıştır. Mecmuada verilen kuponun kesilip gerekli yerleri doldurulduktan sonra “«Dersaadet’te Bâb-ı Âlî Caddesi’nde *Musavver Muhit ve Resimli Roman Mecmuası* müdürü Faik Sabri Bey» namına” (*Resimli Roman Mecmuası 1*, 1909: :) gönderilmesi istenmiştir.

Resimli Roman Mecmuası’nın kadrosunda bulunan yazarlar ve bu yazarların kaleme aldıkları edebî türler şöyle sıralanabilir: Saffet Nezihî bir roman, iki hikâye, bir tercüme tiyatro; Tahsin Nahit üç manzum hikâye, bir şiir; Faik Sabri [Duran] bir tercüme roman, bir tercüme hikâye, üç tercüme tiyatro; Ali Haydar Emir [Alpagut] bir hikâye, bir tiyatro; Hamdullah Suphi [Tanrıöver] bir hikâye, bir şiir; Celal Sahir [Erozan] bir manzum hikâye, bir şiir; Faik Ali [Ozansoy] bir manzum hikâye, bir şiir; İbnürrefik Ahmet Nuri [Sekizinci] bir uyarılama tiyatro, bir tercüme tiyatro; Halide Salih [Edip Adıvar] bir roman; Mehmet Rauf bir roman; Hüseyin Rahmi [Gürpınar] bir hikâye; Ahmet Rasim bir hikâye; Ali Ekrem [Bolayır] bir hikâye; Halit Ziya [Uşaklıgil] bir tercüme hikâye Mehmet Sadî bir hikâye; Şahabettin Süleyman bir tiyatro; Cenap Şahabettin bir şiir; Mehmet Emin [Yurdakul] bir şiir; Recaizade Mahmut Ekrem bir şiir ve “Gölge” müstear ismiyle iki manzum hikâye. Öte yandan İlyas Macit, 1. ve 5. sayılarda “Kîlûkâl-i Edebî” başlıklı yazılarında Mehmet Rauf, Taine, Paul Bourget, Tefvik Fikret, Catulle Mendès, Hüseyin Cahit, Abdülhak Hamit gibi şahsiyetlerin sözlerini vermiştir. Bu başlıkta Muallim Vaic ve Keza müstear isimli yazarlar bulunmakta, bu yazarların şahsiyetleri ve edebî kişilikleri hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca yine İlyas Macit’e ait Faik Sabri’ye ithaf ettiği “Ninni” isimli bir yazısı bulunmaktadır.

Döneminde yayınlanan ve isminde geçen “resim” kelimesini temsil eden pek çok resme mecmuada yer verilmiştir. Derginin her sayısında yaklaşık elli resim bulunmaktadır. Bu resimler, edebî eserlerin buldukları sayfalarda ve bu eserlerle bağlantılı olarak oluşturulmuşlardır. Dergiye ek olarak verilen tiyatrolarda ise resim kullanılmamıştır. Mecmuadaki resimleri, Sami Bey yapmıştır.

2.1. *Resimli Roman Mecmuası*’nda Yer Alan Romanlar

Resimli Roman Mecmuası’nın isminde “roman” kelimesi bulunması yönüyle muhatabında, dergide yayımlanan yazıların çoğunlukla roman türünde olduğu gibi bir kanı oluştursa da yayınlanan eserler arasında payı en az olanlardan biri roman

türüdür. İncelenen sayılar içerisinde bulunan eserlerden, aşağıdaki tabloda da yer verildiği gibi, sadece dört tanesi roman türündedir.

Bu dört eserden biri olan *Kadınlar Arasında*, Nüzhet ve Sadiye isimli iki kadının on bir mektuptan oluşan konuşmalarını ele alan bir romandır. Safvet Nezihî'nin kaleme aldığı bu romanda kadın kahramanlar ön plandadır. Eser; dil ve anlatım bakımından oldukça sade ve açıktır. Roman hem ülkenin bulunduğu siyasi durumu hem de bu siyasi durumun kişilere özellikle de kadınlara nasıl yansıdığını, II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte İstanbul halkının sokaklara dökülmesini, ilanın kişilere sağlayacağı hürriyeti, eski-yeni çatışması gibi konuları işlemiştir. Özellikle de kadınların, II. Meşrutiyet ile birlikte artık daha özgür ve erkekler ile eşit bir konumda olduğuna çokça vurgu yapılmaktadır. Nitekim romanda Nüzhet'in ağabeyinin ağzından bu duruma şöyle değinilmiştir:

"...Peder hâlâ eski kafada. Kadınları yalnız çocuk makinesi zannediyor. Zamanın uyandırdığı tahayyülât-ı fikriyyeye vâkıf olmayı istemiyor. Otuz seneden beri Meclis-i Meb'ûsan'ın sözünü ağza almaya bile cesaret edemediğinden vukûna bir türlü ihtimal veremiyor..." (Safvet Nezihî, 1909: 5).

Mecmuadaki ikinci roman, Halide Edip'in [Adıvar] "Halide Salih" imzasıyla yayımladığı *Raik'in Annesi* isimli eserdir. İlk romanı *Heyhula* ile aynı zamana denk gelen *Raik'in Annesi*, önce *Demet* dergisinde tefrika edilmeye başlanmış fakat burada tamamlanmamıştır. Sonrasında *Resimli Roman Mecmuası*'nda tamamı yayımlanmış ve Halide Salih Hanım'ın önemli bir eseri olarak kayıtlarda yerini almıştır. Romanın konusu, ailesinin isteğiyle evlendirilmek istenilen Siret isimli karakterin, bu isteği reddederek Heybeliada'ya gelmesi, burada ana kahramanlardan Rauf, Raik ve Raik'in annesi Refika üzerinden yaşanan aile dramına şahit olmasıdır. Kadın ve çocuk eğitimin öneminin vurgulandığı romanda Doğu- Batı üzerinden de kadın karşılaştırılması yapılmıştır:

"Kocasını, "Bonjour" diye karşılayan, Beyoğlu'nda Fransızca pazarlık eden, çocuğuna anneden evvel "mama" dedirten kadınlardan Allah, bizim gibi kendi hâlinde yaşayan gençleri muhafaza etsin. Benim için ihtiyar edilen bu tahsile, bu zahmete intisap edilen mükemmeliyete, hele "kiki koko" şarkılarına ne kadar acıdım..." (Halide Edip, 1909: 83).

Mecmuanın üçüncü romanı, Türk edebiyatında psikolojik türde eserler kaleme alan Mehmet Rauf'a ait olan *Serâp*'tir. Kahramanın isminin belli olmadığı romanda, erkek başkişi üzerinden ruhsal ve toplumsal eleştiriler kaleme alınmış, kadın erkek ilişkisi, evlilik, gençlik-yaşlılık karşıtlığı gibi konulara değinilmiştir. "Serap romanı erkek karakterin kendiyile ve zamanla olan iç hesaplaşmasının hikâyesi olduğu için sadece onun kadınlarla ve aşka ilgili değerlendirmelerini görmekteyiz. Fiilî bir aşk hikâyesi yoktur ve karısı olay örgüsünün aktif bir unsuru değildir" (Ferhatoğlu, 2018: 28). Romanda dikkat çeken bir husus ise evlilik öncesi ilişki durumunun cesur bir şekilde aktarılmış olmasıdır. Başkişi, görüştüğü kadının evinde gizlice onunla birlikte olur ve daha sonra bu durum yaşanmamışçasına onunla evlenerek durumu kurtarır.

Mecmuanın tek tercüme romanı Ludovic Halevy'e ait olan *Kardinal Ailesi*'dir. Fransızca olan bu eserin mütercimliğini mecmuanın müdürü Faik Sabri yapmıştır. Sekiz bölümden oluşan romanda, erkek başkişi üzerinden kardinal ailesinin dört üyesinin yaşantıları, sıkıntıları, toplumsal olaylardaki rolleri ve toplumdaki yansımaları bölümler üzerinden anlatılmış ve Fransa'nın dönemsal durumlarına değinilmiştir.

Netice itibariyle dört roman da genel anlamda içinde buldukları toplumu ve ruh hâlini eleştirel bir bakış ile aktarmıştır. Karakterler açısından romanlarda kadınlar ön plandadır. Mecmuada bulunan dört roman içerisinde sayfa sayısı olarak en hacimli *Kardinal Ailesi*'dir. *Kadınlar Arasında*, *Raik'in Annesi* ve *Serâp* ise millî roman başlığı ile yayımlanmıştır.

Tablo 1: *Resimli Roman Mecmuası*'nda Yayımlanan Romanlar

Eser	Yazar	Tür	Yer Aldığı Sayı Bilgisi
Kadınlar Arasında	Safvet Nezihî	Mektup Roman	RRM, Nu.1, 1 Mart 1325/14 Mart 1909, s.1-51.
Raik'in Annesi	Halide Salih [Adıvar]	Millî Roman	RRM, Nu.2, 1 Nisan 1325/14 Nisan 1909, s. 81-119.
Kardinal Ailesi	Muharir: Ludovic Halévy Mütercim: Faik Sabri [Duran]	Tercüme Roman	RRM, Nu.4, 1 Haziran 1325/14 Haziran 1909, s.225-301.
Serâp	Mehmet Rauf	Millî Roman	RRM, Nu.5, 1 Temmuz 1325/14 Temmuz 1909, s.305-352.

2.2. *Resimli Roman Mecmuası*'nda Yer Alan Hikâyeler

Resimli Roman Mecmuası'nda toplam on bir hikâye bulunmaktadır. Bu hikâyelerin üçü tercümedir. Bunlardan ilki Hüseyin Rahmi'ye ait "Ecir ve Sabır"dır. "Ecir ve Sabır", çocuğu Cemal'i kaybeden Behiye Hanım'a başsağlığına gelen komşularının; "Allah ecir sabır versin." sözü ile başlayıp gelişen olayları anlatan trajikomik bir hikâyedir. Hikâye, cehaletin ve halk inanışlarının yanlışlığını gülünç bir eleştiri ile vermiştir:

“Bu matemzede valideyi teselli için «Allah ecir sabır versin» demeğe gelen kadınların üç dört gün arkası kesilmez. «Ecir ve sabır» kelimâtının medlûllerine bakılırsa gelenlerin vazife-i taziyeti ağlayanı susturmak olacağına şüphe yokken bilâkis girye ve figâna teşvik edenler görülür. Her yeni gelenin taziyet-i cedidesiyle Behiye Hanım’ın ceriha-ı teessürü tazelene tazelene bîçâre kadın bir hafta zarfında o kadar gözyaşı döker ki artık guded-i ayniyesinde sermaye-i dümû‘ kalmaz...” (Hüseyin Rahmi, 1909: 57).

Mecmuada yer alan hikâyelerden biri olan “Londra’da Bir Gece”, Ahmet Rasim’e aittir. Başkişinin arkadaşına Londra’da başına gelen gülünç olayı anlattığı bu hikâye, bir anı izlenimi vermektedir.

“Madam Lus” ise Fransızcadan tercüme bir hikâyedir. Yazarı André Theuriet olan bu eserin mütercimliğini Faik Sabri yapmıştır. Eski yaşadığı muhite geri dönen erkek karakterin çocukluk anılarındaki Madam Lus’u hatırlaması ve Madam Lus’a duyduğu aşk neticesinde yaşanan olaylar hikâyenin konusu olmuştur.

Resimli Roman Mecmuası’nda Safvet Nezihî’ye ait “Sümüklü Faik” ve “İki Mektup” başlıklı iki hikâye bulunmaktadır. “Sümüklü Faik”, Faik isimli bir gencin etrafında kurulmuş olay örgüsüne sahiptir. Hikâyede, Galatasaray Lisesi’nde okuyan Lütfi’nin ve arkadaşı Ziya’nın sevmedikleri ve “Sümüklü” lakabını taktıkları Faik ile yaşadıkları çatışmalar anlatılmaktadır. Yazarın “İki Mektup” adlı hikâyesi ise anne Nermin ve kızı Cavidan arasındaki mektuplaşmayı içerir. Anne, Selanik’te evli olan kızının evliliği hakkında ona nasihatlerde bulunur. Çocukça davranmaması gerektiğini, eşine karşı yanlış davranışlar sergilediğini söyleyerek ona birtakım öğütler verir.

“Pembe Kurdelalar”, Hamdullah Suphi’nin kaleme aldığı hikâyedir. Anlatıcı erkek başkişi, Seniye ve Seniye’nin kız kardeşi etrafında kurgulanan hikâyede, ölüm konusu üzerinde durulur.

Mecmuadaki mevcut hikâyelerden biri de Kemalzade Ali Ekrem’in “Hatice Hanım” adlı eseridir. Hikâyede yazar, kendi küçüklüğünden itibaren evlerine gelip giden, korkutucu olmasının yanında ağzı laf yapan ve gülünç durumlar yaşamış Hatice Hanım isimli bir kadının yaşantısını anlatır.

Hikâyeler içinde yer alan ikinci tercüme eser, Gabriele D’anunzio’ya ait “Ofena Dukası’nın Ölümü” isimli hikâyedir. Bu eserin İtalyancadan çevirisini Ali Fahri yapmıştır. Hikâye, günümüzde İtalya’nın Abruzzo bölgesine bağlı bir komün olan Ofena’da geçmektedir. Ofena Düküne eski adıyla Dukasına karşı yapılan halk ayaklanmasını konu almakta ve kısa bir zaman dilimini kapsamaktadır.

Mecmuaya ait son tercüme hikâye, Gustave Droz’a ait “L’Omelette” isimli hikâyenin tercümesi olan “Çılbrı”dır. Bu hikâyenin mütercimliğini Fransızcadan Halit Ziya yapmıştır. Jorj ve Luiz isimli evli çiftin bebeklerini evde bırakarak ormanda yürüyüşe çıkmalarını ve orada bir ses duymaları üzerine sesi takip ederek kulübeye gitmeleriyle gelişen olayları ve belli bir zaman sonra kadın karakterin ölümü sonrası kulübeye geri dönüşünü konu alan bir hikâyedir.

Mecmuada yer alan “Dalgıçlar”, Ali Haydar Emir’e ait hikâyedir. Yedi mektuptan oluşmaktadır. Ayrılmış fakat birbirlerine duydukları sevgi bitmemiş iki sevgilinin aşkları, dalgıç bir nişanlı çift üzerinden hikâyeleştirilmiştir. Nişanlısından ayrılan kadın, kardeşine bu acıyı anlatan mektuplar yazar. İki Rum dalgıç Adonis ve Venüs’ü gören kadın, onların sevgisine gıpta ederek bakar. Adonis denize dalmaktadır, yukarıda Venüs ise ona hortum ile hava vermektedir. Hikâye bu iki dalgıç sevgiliden biri olan Adonis’in ölümü ile son bulur.

“Zeynep’in Nişanlısı” hikâyesinin yazarlığını ise Mehmet Sadı yapmıştır. Eser, Zeynep adlı bir kızın hem sevgilisi hem de teyzesinin oğlu olan Hasan’ın askere gitmesini ve geri dönmemesini anlatmaktadır.

Resimli Roman Mecmuası’nda bulunan hikâyelerde; aşk, yasak aşk, aile, evlilik gibi bireysel konuların yanı sıra askerlik, halk inanışlarının yanlışlığı gibi sosyal temalar da ele alınmıştır. Fakat II. Meşrutiyet sonrası Türk edebiyatında varlığını hissettirmeye başlayan Türklük ve milliyetçilik fikirleri bu hikâyelerde ele alınmamıştır. “Zeynep’in Nişanlısı”, “Ecir ve Sabır”, “Sümüklü Faik”, “Hatice Hanım” gibi hikâyeler de süslü ve ağır dilden uzak sade ve akıcı bir dil kullanılmıştır. “Pembe Kurdelalar” isimli hikâye Hamdullah Suphi’nin dil anlayışına bağlı olarak tamlamalı ve ağırdır. Mecmuada bulunan hikâyeler arasında “İki Mektup” ve “Dalgıçlar” mektup hikâye tarzında yazılmıştır. “Londra’da Bir Gece” haricindeki hikâyelerin sonları hep elîm bir olayla bitmiştir. Hikâyelerin anlatı zamanı genel olarak geçmişten güncele doğru kurgulanmış olup hikâyelerin güncel kısımlarında kötü bir olaya yer verilerek anlatılar sonlandırılmıştır.

Tablo 2: *Resimli Roman Mecmuası*’nda Yayınlanan Hikâyeler

Eser	Yazar	Tür	Yer Aldığı Sayı Bilgisi
Ecir ve Sabır	Hüseyin Rahmi [Gürpınar]	Hikâye	RRM, Nu.1, 1 Mart 1325/ 14 Mart 1909, s.53-60.
Londra’da Bir Gece	Ahmet Rasim	Hikâye	RRM, Nu.1, 1 Mart 1325/ 14 Mart 1909, s.65-67.
Madam Lus	Andre Theuriet/ Mütercim: Faik Sabri [Duran]	Tercüme Hikâye	RRM, Nu.1, 1 Mart 1325/ 14 Mart 1909, s.68-74.
Sümüklü Faik	Safvet Nezihi	Hikâye	RRM, Nu.2, 1 Nisan 1325/ 14 Nisan 1909, s.121-135.
Pembe Kurdelalar	Hamdullah Suphi [Tanrıöver]	Hikâye	RRM, Nu.2, 1 Nisan 1325/ 14 Nisan 1909, s.145-147,160.
Hatice Hanım	Kemalzade Ali Ekrem [Bolayır]	Hikâye	RRM, Nu.3, 1 Mayıs 1325/ 14 Mayıs 1909, s.161-177.

İki Mektup	Safvet Nezihi	Mektup Hikâye	RRM, Nu.3, 1 Mayıs 1325/ 14 Mayıs 1909, s. 178-185.
Ofena Dukasının Ölümü	Gabriele D'anunzio /Mütercim: Ali Fahri [Ağbaba]	Tercüme Hikâye	RRM, Nu.3, 1 Mayıs 1325/ 14 Mayıs 1909, s.185-192.
Çılbır	Gustave Druz /Mütercim: Halit Ziya [Uşaklıgil]	Tercüme Hikâye	RRM, Nu.3, 1 Mayıs 1325/ 14 Mayıs 1909, s.197-206.
Dalgıçlar	Ali Haydar Emir [Alpagut]	Hikâye	RRM, Nu.5, 1 Temmuz 1325/ 14Temmuz 1909, s.353-368.
Zeynep'in Nişanlısı	Mehmed Sadi	Hikâye	RRM, Nu.5, 1 Temmuz 1325/ 14Temmuz 1909, s.369-374.

2.3. Resimli Roman Mecmuası'nda Yer Alan Manzum Hikâyeler

Resimli Roman Mecmuası içerisinde yedi manzum hikâye bulunmaktadır. Bunlardan üçü Tahsin Nahit'e aittir. Bu hikâyeler; “Kış”, “Kamerin Bir Hikâye-i Aşk” ve “Rüya-yı Mehtâb” başlıklarını taşımaktadır. “Kış” aslında, “Serâb-ı Müstakbel” başlığı altında “Yaz” ve “Kış” olarak iki bölümden oluşmaktadır. Daha sonraları *Ruh-ı Bî-Kayd* isimli kitapta da yer alan bu manzum hikâyelerden sadece “Kış” bölümü mecmuada bulunmaktadır. Zaten mecmuada da “Manzum Küçük Hikâye/Serâb-ı Müstakbel Hikâyelerinden” açıklamasıyla verilmiştir. Tahsin Nahit bu manzum hikâyede, doğa tasviri üzerinden duygularını yansıtmıştır. Beyit nazım birimini kullanarak sevdiği kadın için bir hayalini dile getiren Nahit; sevgi dolu, mutlu, küçük ama huzurlu bir ev tasviri yaparak hislerini ve hayallerini dile getirmiştir.

Tahsin Nahit, “Emin Bülent’e” ithafıyla yayımladığı “Kamerin Bir Hikâye-i Aşk” adlı eserinde de başlığın hemen altında “Küçük Hikâye” açıklamasını yapmıştır. “Kamer” onun en sık kullandığı temlerden biridir ve ona göre “kamer daima geceyi aydınlatır ve nurlar saçar, aynı zamanda şairin en yakın dostu ve şiir beldesinin ilahesidir” (Kabakcı, 2002: 60). Bu eserinde de kameri kişileştirerek bir aşk hikâyesini onun bakış açısıyla anlatır. Altı asırdan beri biten, yok olan, devrilen hür devirden bir parça eser arayışını ümit kavramı ile birleştirir. Fakat hikâyeyi acıklı bir şekilde bitirir. Mecmuada, hikâyenin içeriğiyle olarak bağlantılı aşağıdaki şato resmine de yer verilmiştir (Tahsin Nahit, 1909: 207).

Resim 1

Tahsin Nahit, diğer manzum hikâyelerinde olduğu gibi “Rüya-yı Mehtâb” adlı çalışmasının başlığından sonra da bir açıklamaya yer vermiş ve bu anlatı için “Hikâye-i Esâtir” ifadelerini kullanmıştır. Fecr-i Âti’ye mensup diğer sanatçılara benzer şekilde akşam vaktini çok seven Tahsin Nahit, bu manzum hikâyede de gece, mehtap, kamer ve leyal kelimelerine sıkça yer vermiştir. Denizi ve kameri; ızdıraplarını hafifletip hayallere dalmasını sağlayan iki kız kardeş gibi görmüş ve kamerin ışığıyla raks eden dalgaların hayal dünyasında oluşturduğu bir peri hikâyesini anlatmıştır.

Mecmuada yer alan manzum hikâyelerden “Buhran”, Celal Sahir’e aittir. Şair, bu dergi haricindeki diğer manzum hikâyelerinde de olduğu gibi burada da bireysel bir konuyu ele alır.¹ Uzun bir metne sahip olan “Buhran”da, karısının kalbini kırmış bir adamın, karısından af dilemesini anlatır. Eşine yer yer serzenişlerde bulunan ve yaptıkları için yalvararak özür dileyen bir kocanın seslenişini aktarır.

Dergide bulunan bir manzum hikâye de Faik Ali’ye ait “İhtiyac-ı Mağfiret”tir. Dörtlükler ve bentlerden oluşturulmuş bu eser, mezarlıktaki karamsar bir ortamı anlatmaktadır.

Ayrıca “Gölge” müstear ismiyle mecmuanın 1. ve 2. sayısında, fotoğrafların altına mısra veya beyitler yazılarak iki manzum hikâye daha oluşturulmuştur. Diğer bir ifadeyle, mısra ya da beyitlerle anlatılanlar görsellerdeki kişilerin jest ve mimikleriyle desteklenmiştir. Bu anlatım tarzının, mecmuanın 2. sayısında yer alan örneği şöyledir (Gölge, 1909: 142-144):

¹ Mehmet Güneş, *Servet-i Fünûn’dan Cumhuriyet’e Türk Edebiyatında Manzum Hikâye* adlı çalışmasında, Celal Sahir ve Orhan Seyfi’nin kaleme aldıkları hariç olmak üzere Türk edebiyatındaki manzum hikâyelerin sosyal içerikli olduğunu belirtir (2016: 38).

1.

Bizim kerîmeye tâlib mi çıktı? Pekâlâ...
Kimin nesiye haber ver aman bu zatı bana.

2.

Aman ne “kader” mi? Yahu o çapkının biridir;
Hemen gidip de ki reddetti, vermiyor, yetişir.

3.

Bakın şu züppeye göz değmiş öyle mi
kızıma?
Hayır, hayır.. Olamaz, yok.. Hayır, hayır..
Asla.

4.

Hayır, canım; ibrâdır.. O başka; yüz lirayı
Ağırlık olmak için önceden verirse peki.

5.

Nikâh ne vakitte; öbür gün mü? Sen bu akşam git
Masârif olmak için nakdi al da teslim et.

Tablo 3: *Resimli Roman Mecmuası*'nda Yayımlanan Manzume Hikâyeler

Eser	Yazar	Yer Aldığı Sayı Bilgisi
Kış	Tahsin Nahit	R.R.M., Nu.1, 1 Mart 1325/ 14 Mart 1909, s. 61-63
Başlıksız	Gölge (Müstear İsim)	R.R.M., Nu.1, 1 Mart 1325/ 14 Mart 1909, s. 75-78
Başlıksız	Gölge (Müstear İsim)	R.R.M., Nu.2, 1 Nisan 1325/ 14 Nisan 1909, s.142-144
Buhran	Celal Sahir [Erozan]	R.R.M., Nu.3, 1 Mayıs 1325/14 Mayıs 1909, s. 193-196
Kamerin Bir Hikâye-i Aşkı	Tahsin Nahit	R.R.M., Nu.3, 1 Mayıs 1325/14 Mayıs 1909, s. 207-208
İhtiyac-ı Mağfiret	Faik Ali [Ozansoy]	R.R.M., Nu.3, 1 Mayıs 1325/14 Mayıs 1909, s. 214-215.
Rüya-yı Mehtâb	Tahsin Nahit	R.R.M., Nu.5, 1 Temmuz 1325/ 14 Temmuz 1909, s.376-377

2.4. Resimli Roman Mecmuası'nda Yer Alan Şiirler

Resimli Roman Mecmuası, adından dolayı her ne kadar kişilerde roman türü üzerine yoğunlaşan bir mecmua beklentisi oluştursa da sayfalarında sayı bakımından romandan daha fazla şiire yer vermiş bir dergidir. Zira mecmuanın genelinde yayımlanan dört romana karşılık yedi şiir bulunmaktadır.

Bunlardan ilki Cenap Şahabettin'e ait olan ve uykudaki bir kadına yazılmış "Baş Ucunda" isimli şiirdir. *Resimli Roman Mecmuası*'nda şiirin bulunduğu sayfada uyuyan kadın tasviri de verilmiştir. Dil ve üslup olarak kapalı, imgeli bir anlatımı olan şiir, Cenap Şahabettin'in şiir anlayışını yansıtmaktadır.

"Ne Zaman?" şiiri, Mehmet Emin'e aittir. Şiirde, "Rasim Haşmet Bey'e" ithafıyla, "Rus-Japon Muharebesi sırasında yazılmıştır." dipnotu bulunmaktadır. Sade bir dil ile yazılmıştır. Siyasi bir eleştiri içeren şiirde medeniyetin gelmesiyle barış düzeninin olacağı düşünülen dünyada insanın değişmediği ve yine aynı açgözlülükle ülkelere saldırmaya devam ettiği Rusya üzerinden verilmiştir.

Recaizade Mahmut Ekrem'e ait olan "Temenni-i Bahar", aslında daha önce *Servet-i Fünûn*'da tablo altı şiir olarak yayımlanmıştır. *Resimli Roman Mecmuası*'nda bulunan metin ile *Servet-i Fünûn*'da yayımlanan metin arasında birkaç kelime farkı olmakla beraber, şiir bütünsel olarak aynıdır. *Servet-i Fünûn*'da çiçeklerle bezenmiş bir resim üzerine yazılan bu şiirde bahar teması işlenmiş, baharın gelişi tasvirler yapılarak beklenmiştir.

Hamdullah Suphi'nin *Resimli Roman Mecmuası*'nda yayımlanan "Bir Ümid" isimli şiirinde, ızdırap içindeki bir sevgilinin aşkı ve bu ızdıraptan zevk alması aktarılmıştır.

Mecmuadaki şiiri yayımlanan şairlerden biri de Faik Ali'dir. *Resimli Roman Mecmuası*'nda "Tayf-ı Girizan'dan Bir Parça" başlığıyla yayımlanan bu şiir aslında "Tayf-ı Girizan" başlığıyla pek çok derginin sayfalarında yer almış uzun bir manzumedir. Bir aşk şiiri olma özelliği yansıtan şiir, 2 beyit 3 dörtlükten oluşmaktadır.

Celal Sahir'in de mecmuada bir şiiri bulunmaktadır: "Leyal-i Sahiriyet". 2 dörtlük 2 üçlük olarak sone nazım şeklinde kaleme alınan ve şairin *Beyaz Gölgeler* kitabında da yer bulan bu şiire mecmuada, "14 Kanun-ı Evvel 1322" notu düşülmüştür. Celal Sahir bu şiirde, ufuktaki maviliğin sevdiği kadının gözlerindeki mavilikten kaynakladığını ve güneş gibi etrafı aydınlatan bu gözleri nasıl büyük bir cesaretle öptüğünü anlatır. Nitekim bu öpmenin etkisiyle uyanan tabiat unsurlarının suskunluklarını bozarak gülücükler dağıtmaya başladıklarını söyler. Zira "Celal Sahir, kadınları sadece sevecek veya âşık olunacak bir insan olarak görmemektedir. Ona göre kadın, varlığında taşıdığı değerle bu dünyayı güzelleştirir ve daha yaşanılabilir bir hâle getirir" (Kandemir, 2020: 245).

Tahsin Nahit'in ise mecmua içerisinde "İhtiyar Kayıkçı" isimli bir şiiri mevcuttur. Safvet Nezihî'ye ithaf edilen bu şiirde şair, kayığı ve kulübesinden başka bir şeyi olmayan ve yaşamını kayıkcılık ile geçiren bir ihtiyarın ömrünü anlatır. Tahsin

Nahit burada insan ile duygularını sembollerle vermiş, kayığı küçük bir tahta olarak tasvir etmiş, kayıktan vefa umarak dalgalarla boğuştuğunu belirtmiş ve denize açılması ile ufkunun açılmasını özdeşleştirmiştir.

Mecmuadaki şiirler, şairlerin yaşadıkları dönem ve içinde buldukları edebî anlayışa göre incelendiğinde, mecmuanın genelinde Fecr-i Âti Topluluğu şairlerinin hâkim olduğu ve şiirlerin gerek dil ve üslup gerekse tema bakımından topluluğun anlayışına uygun şekilde yazıldığı görülmektedir. “Baş Ucunda”, “Temenni-i Bahar”, “Tayf-ı Girizan’dan Bir Parça”, “İhtiyar Kayıkçı”, “Bir Ümid”, “Leyal-i Sâhriyet” isimli şiirlerde sembolizme bağlı olarak durgun sular, ay ışığı, alacakaranlık, tan ağartısı, perdede gezinen gölgeler ve ölüm başlıca tema olarak kullanılmıştır. Bu şiirden hariç “Ne Zaman?” isimli şiir Rus-Japon Savaşını konu edinerek tarihi bir tema üzerine oluşturulmuştur.

Tablo 4: *Resimli Roman Mecmuası*’nda Yayımlanan Şiirler

Eser	Şair	Yer Aldığı Sayı Bilgisi
Baş Ucunda	Cenap Şahabettin	RRM, Nu.1, 1 Mart 1325/ 14 Mart 1909, s. 52
Ne Zaman?	Mehmet Emin [Yurdakul]	R.R.M., Nu.1, 1 Mart 1325/ 14 Mart 1909, s. 64
Temenni-i Bahar	Recaizade Mahmut Ekrem	R.R.M., Nu.2, 1 Nisan 1325/ 14 Nisan 1909, s.120
Tayf-ı Girizan’dan Bir Parça	Faik Ali [Ozansoy]	R.R.M., Nu.2, 1 Nisan 1325/ 14 Nisan 1909, s.136
İhtiyar Kayıkçı	Tahsin Nahit	R.R.M., Nu.2, 1 Nisan 1325/ 14 Nisan 1909, s.141
Bir Ümid	Hamdullah Suphi [Tanrıöver]	R.R.M., Nu.2, 1 Nisan 1325/ 14 Nisan 1909, s.146
Leyal-ı Sâhriyet	Celal Sahir [Erozan]	R.R.M., Nu.4, 1 Haziran 1325/ 14 Haziran 1909, s.302

2.5. *Resimli Roman Mecmuası*’nda Yer Alan Tiyatrolar

Mecmua da beş tercüme, bir uyarılama iki yerli tiyatro eseri olmak üzere toplam sekiz tiyatro bulunmaktadır. Bu tiyatro eserlerinden ilki, Ali Haydar Emir’in kaleme aldığı ve derginin tek tefrika eseri olan *Sultan Selim-i Salis*’tir. Mecmuanın 3 numaralı sayısına kadar her sayıda yayınlanmış olan bu eser, dergiye ek olarak yayımlandığından numaralandırma sistemi 1’den başlamış ve 66. sayfaya kadar devam etmiştir. Toplam olarak beş fasıl, on sekiz temaşadan oluşmaktadır. “Ashab-ı Vak’a” başlığı ile verilen şahıs kadrosu oldukça geniştir. İlk sayıda “Tarihî ve Millî

Piyas" açıklamasıyla verilen bu tiyatro, Sultan III. Selim'in tahtan indirilmesini ve tarihe Kabakçı Mustafa İsyanı olarak geçen olayı konu almaktadır.

Tercüme tiyatrolardan olan *Ne Olur Hatırım İçin* ile *Yakut*, Henri Lavedan'a aittir. Fransızca eserlerin mütercimliğini Faik Sabri yapmıştır. Fransızca ismi *Fais- Le Pour Moi* olan *Ne Olur Hatırım İçin*'de isimleri verilmeyip Mösyö ve Madam olarak hitap edilen bir çiftin, hastalığa bağlı olarak gün içinde yaşadıkları ve bunun sonucunda tedavi için eve çağrılan doktorun Madam ile sevgili çıkması konu edilmiştir. *Yakut* ise tıpkı *Ne Olur Hatırım İçin*'deki gibi aldatma teması üzerine kurulmuş bir oyundur. Pol ve Kler isimli çiftin arasında geçen olaydan yola çıkılarak Kler'in kocasının onu en yakın dostlarının eşi ile aldattığını öğrenmesi ile sonuçlanan bir hikâye işlenmiştir.

Garb Muaşeretinden Bir Sahne, Safvet Nezihî'nin mütercimliğini yaptığı tiyatrodur. Tiyatronun başına "Fransızcadan" ibaresi eklemiş fakat hangi yazardan alındığı belirtilmemiştir. Tek fasıldan oluşan tiyatro, dört kişilik şahıs kadrosuna sahiptir. Bu hikâye de aldatma konusundan oluşmuştur. Hikâye, Mösyö ve Madam Van der Hop isimli evli çift ile Alber Manga ve hafifmeşrep bir kadın olan Zizi arasında geçen boşanma planları ve ortaya çıkan aldatma durumunu anlatmaktadır.

İyi Bir Kısmet isimli tiyatro ise Michel Pervons'a aittir. Fransızcadan mütercimliğini yine Faik Sabri yapmıştır. İziur ve Lorin adlarındaki evlenmiş ve boşanmış eski bir çiftin Paris'te karşılaşması ve bunun akabinde geceyi birlikte geçirmesi konu edilmiştir.

Şâir, İbnürrefik Ahmet Nuri'nin Cher Maitre isimli eserden uyarladığı tiyatrodur. Tiyatro on üç perdeden oluşmaktadır. Bir şairin evinde rahatsız edilmeyip çalışmak istemesi üzerine, yardımcısının onu yanlış anlamasıyla bunun zıttı olayların başına gelmesini anlatan tek perdelik komedidir.

Buseler, mütercimliğini İbnürrefik Ahmet Nuri'nin yaptığı bir diğer tiyatrodur. Octave Feuillet'in yazarı olduğu bu oyun, dört meclisten oluşmaktadır. Ameli ve Juliet isimlerindeki teyze-yeğen iki kadının evlerine gelen Anadol isimli bir adamın hangisinden hoşlandığı üzerine tartışmaya girmeleri ve adamı denemeye çalışmaları konu edilmiştir. Oyun, yayımlandığı 5. sayıda yarım kalmış ve devamı mevcut değildir.

Aralarında isimli oyun, Şahabettin Süleyman'a aittir. Sekiz meclisten oluşan bu eser, Talat Bey'e ithaf edilmiş 1 perdelik komedidir. Reşit Bey kendinden küçük Nermin isminde bir hanım ile evlenmiştir ve ona âşıktır. Karısı Nermin sivri dilli, huzursuzluk çıkartan ve genç olduğu için Reşit Bey'den her şeyi yapmasını mubah görmesini talep eden bir kadındır. Reşit Bey'in kardeşleri Kerime Hanım ve Fatin Bey ile aynı evde yaşamaktadırlar. Bu dört kişilik kadronun birbirleri arasında huzursuzlukları ele alınmıştır. Oyun, Reşit Bey'in her koşulda karısını tercih etmesi sonucu kardeşlerinin evi terk etmesi ile nihayete ermiştir.

Mecmuada bulunan tiyatrolardan biri olan *Sultan Selim-i Salis*, tek tarihi oyundur. *Ne Olur Hatırım İçin*, *Garb Muaşeretinden Bir Sahne* ve *Yakut* güldürü öğeleri

barındırarak ihanet temasını ele almıştır. *Buseler*, *Aralarında* ve *Şair* ise komedi türünde yazılmıştır.

Tablo 5: *Resimli Roman Mecmuası*'nda Yayımlanan Tiyatrolar

Eser	Yazar	Tür	Yer Aldığı Sayı Bilgisi
Sultan Selim-i Salis	Ali Haydar Emir [Alpagut]	Tefrika-Tarihî	RRM, Nu.1, 1 Mart 1325/ 14 Mart 1909, Dergiye Ek s.1-16. RRM, Nu.2, 1 Nisan 1325/ 14 Nisan 1909, Dergiye ek s.17-32. RRM, Nu.3, 1 Mayıs 1325/ 14 Mayıs 1909, Dergiye ek s.33-48. RRM, Nu.3, 1 Mayıs 1325/ 14 Mayıs 1909, Dergiye Ek s.49-66.
Ne Olur Hatırım İçin	Henri Lavedan / Mütercimi: Faik Sabri [Duran]	Tercüme	RRM, Nu.2, 1 Nisan 1325/ 14 Nisan 1909, s.137-140
Garb Muâşeretinden Bir Sahne	Muharrir: ? Mütercim: Saffet Nezihi	Tercüme	RRM, Nu.3. 1 Mayıs 1325 (14 Mayıs 1909), s.209-213.
İyi Bir Kısmet	Michel Pervons /Mütercimi: Faik Sabri [Duran]	Tercüme	RRM, Nu.3. 1 Mayıs 1325 (14 Mayıs 1909), s.218-224.
Şâir	İbnürrefik Ahmet Nuri [Sekizinci]	Uyarlama-Komedi	RRM, Nu.4, 1 Haziran 1325/ 14 Haziran 1909, Dergiye ek s.1-16.
Yakut	Henri Lavedan / Mütercimi: Faik Sabri [Duran]	Tercüme	RRM, Nu.5, 1 Temmuz 1325/ 14Temmuz 1909, s.378-384.
Aralarında	Şahabettin Süleyman	Komedi	RRM, Nu.5, 1 Temmuz 1325/ 14Temmuz 1909, Dergi ek s.1-11.

2.6. *Resimli Roman Mecmuası*'nda Yer Alan Edebî Sohbetler

Mecmuada “Kilükâl-i Edebî” başlığı ile İlyas Macit tarafından önemli şahsiyetlerin birer paragraflık cümlelerine yer verilmiştir. Bu şekilde toplam dokuz farklı şahsiyetin on dört sözü aktarılmıştır. Kendilerinden alıntı yapılan bu şahsiyetler: Catulle Mendès, Mehmet Rauf, Hippolyte Taine, Paul Bourget, Fikret, Hüseyin Cahit, Abdülhak Hamit gibi isimlerdir. İsimleri mevcut olup kimlikleri tespit

edilemeyen şahsiyetler de mevcuttur. Bunlar: Muallim Vâic, Keza, Müessisi gibi isimlerdir. İlyas Macit'in yaptığı alıntılardan iki tanesi şunlardır:

“Kafiye bir teselliyet-kâr-ı asumanidir, o bütün endişeleri, bütün merâretleri bir mehd-i nisyanda tehziz eder. İnsan böyle bir ahenk-i ulvi-i hayali içinde yaşar ki her şeyi unuttur. O vakit, insan ne kadar bedbaht olursa olsun, kendilerini bahtiyar zannedenlere hakikaten acır. Şerefli bir gayeye vasil olmak için sefalet ve ihtiyaca katlanmayı göze almayan bir adam bu gayeyi takip etmeye layık değildir. Hakiki bir sanatkâr sanat için her şeye tahammül edendir.

Catulle Mendès” (İlyas Macit, 1909a: 74).

“Bazı kalplerde kederle sürûr birbirine cânışın olamaz. Kalp vardır ki perverde ettiği hüznü dünyanın olanca haz ve meserretleri izâle edemez. Gene de o hüznün hiçbir mesrûriyete mâni değildir. Bazı gönüllerde ise hüznün ve meserret müctemi bulunur. Bir hüznünde safâ bulunması, bir tebessümün keder-engîz olması bundandır. Fakat yine kalp vardır ki muhafaza ettiği kederi sevinç tezyîd eder: Bu hissin lisânı anlaşılmaktan berîdir.

Abdülhak Hâmîd” (İlyas Macit, 1909b: 384).

“İki Fehim Pür Fehm Arasında” isimli bölümün ise yazarı belirtilmemiş, başlık altında iki adamın fotoğrafı verilmiş ve bu fotoğraf üzerinden konuşma çizgileri ile diyalog şeklinde oluşturulmuş bir yazıdır.

Sedat Nuri'nin “Hastadan Saadete Mektup” başlıklı yazısı ise resim altında bir paragraflık yazı şeklindeki bir bölümdür. Burada sekiz resim verilmiştir. Kız kardeşine mektup yazan bir kadın, ona evlenmek için talip olan yedi erkeğin özelliklerini anlatmıştır. Her talibe uygun resim paragrafın başına yerleştirilmiştir. “Ninni” isimli yazı ise İlyas Macit'in Safvet Nezihî'ye ithaf ettiği, sevgilisiyle oturup şiir okuduğu ve bundan çok hoşlandığını anlattığı kısa bir yazıdır.

Bütün bu edebî türlerin yanında ilan, reklam, tanıtım, resimler ve fotoğraflar gibi edebiyat dışı başlıklar da *Resimli Roman Mecmuası*'nda mevcuttur.

Sonuç

Türk tarihinde Tanzimat Dönemi'nin akabinde ortaya çıkan basın yayın hareketliliği, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra değişen şartlar doğrultusunda oldukça hızlanmıştır. Özellikle yönetim değişikliği esnasında oluşan kısa süreli hürriyet ortamı, düşüncelerini topluma aktarmak isteyen dönem aydınlarını basın yayın araçlarına yöneltmiştir. Modern matbaa yönteminin de iyiden iyiye Osmanlı Devleti'ne yerleşmesiyle mevzubahis dönem, basın yayın araçları olan gazete ve dergiler açısından oldukça hareketli geçmiştir. Nitekim bu çalışmanın konusu olan *Resimli Roman Mecmuası* da bu dönemde çıkarılmıştır.

İçerik olarak edebî türlere ağırlık veren mecmuanın yazar kadrosunda Halide Edip, Recaizade Mahmut Ekrem, Hüseyin Rahmi, Mehmet Rauf, Safvet Nezihî, Tahsin Nahit gibi Türk edebiyatının önemli isimleri bulunmaktadır. Derginin müdürü olan Faik Sabri Bey, dergiye ayrıca mütercimliği ile de katkı sağlamıştır.

Resimli Roman Mecmuası, taşıdığı isimle paralellik göstermemiş ve mecmuada yayımlanan roman sayısı dörtle sınırlı kalmıştır. Romanlardan üçü millî roman başlığı taşıırken diğer roman tercümedir. Hikâyeler ise mecmuada en fazla yer alan edebî türdür. On bir hikâyeden üçünün tercüme olduğu bu metinlerde; aşk, yasak ilişkiler, aile hayatı, ölüm, toplumsal eleştiri gibi konular işlenmiştir. Tercüme hikâyelerin ikisi Fransızcadan, diğeri İtalyancadan aktarılmıştır. Bunların haricinde yedi tane de manzum hikâyeye yer verilmiştir. Tiyatro türünde ise sekiz eser yayınlanmış ve bu eserlerin beşini tercüme oluşturmuştur. Mecmuada bulunan edebî türler içinde sayı bakımından dikkat çeken türlerden biri de şiirdir. Zira *Resimli Roman Mecmuası* ismini taşımasına rağmen bu dergide dört romana mukabil yedi şiir bulunmaktadır. Rezaizade Mahmut Ekrem, Tahsin Nahit, Celal Sahir [Erozan], Faik Ali [Ozansoy], Cenap Şahabeddin ve Hamdullah Suphi gibi Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âti dönemi şairlerinin şiirleri mecmuada yayımlanmıştır.

Sonuç olarak *Resimli Roman Mecmuası*, hacimli bir dergi olma özelliği göstermiş fakat bu hacmine rağmen dönemindeki diğer dergilerin gölgesinde kalmıştır. Buna karşılık resimli olması, edebî türlere yer vermesi, Türk edebiyatının önemli kalemlerini bünyesinde barındırması ve sistemli bir dergi olması bakımından edebiyat tarihimizde hak ettiği değeri görmesi gereken mecmualardan biridir.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Bu çalışma için hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale Türkoloji alanını kapsamaktadır.

Çatışma Beyanı: Makalenin yazarı bu çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Kaynakça

- BUDAK, A. (2014). *Osmanlı Modernleşmesi Gazetecilik ve Edebiyat*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- ÇIKLA, S. (2009). Tanzimat'tan Günümüze Gazete-Edebiyat İlişkisi. *Türkbilig*, 18, 34-63.
- ERTUĞ, H. R. (1960). *Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi*. İstanbul: Suhi Garan Matbaası.
- FERHATOĞLU, F. (2018). Mehmet Rauf'un Eserlerinde Kadın. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi/Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- GÖLGE. (1909). *Resimli Roman Mecmuası* 2, 1 Nisan 1325/14 Nisan 1909.
- GÜNEŞ, M. (2016). *Servet-i Fünûn'dan Cumhuriyet'e Türk Edebiyatında Manzum Hikâye*. Ankara: Hece Yayınları.
- HALİDE EDİP (1909). Raik'in Annesi. *Resimli Roman Mecmuası* 2, 1 Nisan 1325/14 Nisan 1909.

- HÜSEYİN RAHMİ (1909). Ecir ve Sabır. *Resimli Roman Mecmuası 1*, 1 Mart 1325/14 Mart 1909.
- İLYAS MACİT (1909a). Kilükâl-i Edebî. *Resimli Roman Mecmuası 1*, 1 Mart 1325/14 Mart 1909.
- İLYAS MACİT (1909b). Kilükâl-i Edebî. *Resimli Roman Mecmuası 5*, 1 Temmuz 1325/14 Temmuz 1909.
- İNÜĞUR, M. N. (1982). *Basın ve Yayın Tarihi*. İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- KABAKCI, B. (2002). *Tahsin Nahit Hayatı-Sanatı-Eserleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- KANDEMİR, M. D. (2020). *Celal Sahir Erozan'ın Şiirleri: Çeviri Yazı ve Tematik İnceleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- ORAL, F. S. (1970). *Türk Basın Tarihi Osmanlı İmparatorluğu Dönemi I: 1728-1922, 1831-1922*. İstanbul: Yeni Adım.
- Resimli Roman Mecmuası, Nu.1, 1 Mart 1325/14 Mart 1909.
- Resimli Roman Mecmuası, Nu.2, 1 Nisan 1325/14 Nisan 1909.
- Resimli Roman Mecmuası, Nu.3. 1 Mayıs 1325/14 Mayıs 1909.
- Resimli Roman Mecmuası, Nu.4, 1 Haziran 1325/14 Haziran 1909.
- Resimli Roman Mecmuası, Nu.5, 1 Temmuz 1325/14 Temmuz 1909.
- SAFVET NEZİHİ (1909). Kadınlar Arasında. *Resimli Roman Mecmuası 1*, 1 Mart 1325/14 Mart 1909.
- SARIOĞLU, M. (1990). *Yenileşme Tarihi Açısından İlk Türk Matbaası*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ŞAPOLYO, E. B. (1969). *Yenileşme Tarihi Açısından İlk Türk Matbaası*. Ankara: Güven Matbaası.
- TAHSİN NAHİT (1909). Kamerin Bir Hikâye-i Aşk. *Resimli Roman Mecmuası 3*, 1 Mayıs 1325/14 Mayıs 1909.
- TOPUZ, H. (2018). *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- YAPAR GÖNENÇ, A. (2011). Türkiye'de Dergiciliğin Tarihsel Gelişimi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 29, 63-78.